

Darja Mihelič

PRISPEVEK K OSVETLITVI ZASLUŽKOV IN CEN
V SREDNJEVEŠKEM PIRANU

Referat na posvetovanju o zgodovini denarstva in bančništva na Slovenskem. Ljubljana, 11. in 12. decembra 1984.

Cene in zasluži, zasluži in delo, delo in nedelo predstavljajo — kot je videti — poglavitno skrb človekovega vsakdanjika. V kakšni obliki dojemamo to skrb dandanes, vemo vsi — kako pa je bilo nekoč? Kakšni so bili nekdanji življenjski stroški, zasluži, možnosti zaposlitve, kako so se ljudje včasih soočali z vprašanjem »nagrajevanja po delu«?

Bogati viri piranskega arhiva (v nadaljevanju PA) nudijo številne drobne podatke o zastavljenih vprašanjih, ki tudi v daljnem srednjem veku niso bila zamenljivega pomena za piransko meščanstvo. Piran pa se je v tem pogledu le malo ali nič razlikoval od ostalih zahodnoistrskih mest. Podatki za ta prispevek segajo v čas pred štiridesetimi leti 14. stoletja.

Poglavitne denarne enote, ki so tedaj krožile v Piranu, so bile denarič, solid in libra (, ki so bili med seboj v razmerju 240 : 20 : 1,) ter groš, solid grošev in libra grošev, ki so bili med seboj v enakem razmerju, le da je bil groš v osemdesetih letih 13. stoletja sprva vreden 26, kasneje pa se je ustalil na vrednosti 32 denaričev, ki jo omenja tudi piranski statut iz 1307.¹ Zaradi lažjega spremljanja prispevka so v njem cene in zasluži prevedeni na prvo omenjeno lestvico.

Kakor moremo za čas pred sredo 14. stoletja ugotoviti (dandanes skoraj nedojemljivo) dejstvo, da je bila vrednost denarja desetletja in desetletja konstantna, tako je glede cen (zlasti za agrarne proizvode) opazno izredno veliko nihanje (izraz sam kaže, da ne le v smeri navzgor) in sicer tako po različnih letih kot po letnih časih v posameznem letu. Cene agrarnih proizvodov so bile namreč odvisne od letine; v primeru dobre letine so bile cene teh proizvodov zmerne, če pa je bila letina slabša (zaradi naravnih ujm, vojaške nevarnosti ipd.), so se občutno zvišale. V teh primerih je priskočila na pomoč mestni preskrbi zunanja trgovina z dobavo blaga, ki ga je primanjkovalo. Tovrstna trgovina je bila tedaj dokaj tvegana, zato tudi uvoženo blago ni bilo poceni.

Glede na sodobne življenjske stroške pritegujejo pozornost zlasti cene prehranbenega blaga (žita, bob, mesa, sira, soli, medu, olja, vina) tekstilnih izdelkov in obutve; tem naj kot zanimivost pridružimo še zvezek iz papirja (»quaternus bambaxii«). S stališča sodobnega standarda so zanimive tudi cene nepremičnin, vinogradov, mestnih parcel, hiš ter plovil.

Od raznovrstnega žita, ki so ga Pirančani uporabljali za prehrano, je bila najdražja pšenica (zanjo je bil v veljavi splošni izraz »frumentum«, »bladum«, redko »triticum«). Cena za (beneški) star (, katerega prostornino ceni sodobna literatura²

¹ Prim. N(otarska) K(njiga) 1, f(olio) 17 — 1283, 4. 5.; D. Mihelič, Najstarejša piranska notarska knjiga (1281—1287/89), SAZU, Viri za zgodovino Slovencev 7, Ljubljana 1984, (št.) 210; C. de Franceschi, Gli statuti (del comune di Pirano del 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358, Monumenti storici dalla Deputazione di Storia Patria per le Venetie, n. v. 14, Venezia—Padova 1960), (knjiga) 1/(člen) VI (statut iz 1307). Na Piranskem so krožile še druge vrste denarja: od manjših enot breški denar (»frixacensis«) in nemški (?) denar (»denarius Allemus«), od večjih pa marka, dukat in florin, pa tudi marka srebra in libra zlata.

² Dela, ki sistematično predstavljajo naše stare mere, so zlasti: S. Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero (16.—19. stoletje), Zgodovinski časopis 8/1954, 27—86; Z. Herkov, Mjere Hrvatskog Primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu, Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, Posebna izdanja 4, Rijeka 1971; M. Vlainac, Rečnik naših starih mera u toku vekova I, SANU, Posebna izdanja 349/40, Beograd 1961; 2, 372/47, Beograd 1964; 3, 418/63, Beograd 1968; 4, 472/74, Beograd 1974.

na 83,3 litra oziroma za žito 70,6 kilograma,) pšenice se je gibala od 26 solidov, 8 denaričev³ do 64 solidov,⁴ pogosto pa je znašala 37 solidov in 4 denariče.⁵ Cene rži so nihale od 22 solidov in 2 denaričev do 36 solidov (običajno pa so znašale 26 oziroma 28 solidov) za posamezen star, star ječmena je stal 20, prosa 24 do 26, sirka pa 14 do 24 solidov. Cena rži in prosa je znašala tri četrtine cene pšenice, ječmen in sirek pa sta bila v povprečju skoraj enkrat cenejša od pšenice. Star boba je stal 24 do 32 solidov, nekaj takega torej kot rž in proso.

Libra oziroma slabega pol (0,477) kilograma govedine je v devetdesetih letih 13. stoletja stala 6, svinine pa 10 denaričev. Cena govedine je torej znašala tri petine cene svinine. Star pšenice je veljal približno toliko, kot 75 liber govedine oziroma 45 liber svinine, ali ob posodobljenju mer: kilogram govejega mesa je bil enakovreden dvema kilogramoma pšenice, kilogram svinine je bil dražji od treh kilogramov pšenice. Četrtilski goveji zrezek bi bil vreden toliko kot pol kilograma pšenice, svinjski pa toliko kot pet šestin kilograma pšenice. Žito, ki ga je Piran neobhodno potreboval za prehrano, je večinoma izviralo iz uvoza, zato je njegova cena v primerjavi z navedenimi cenami (domačega) mesa razmeroma visoka. Goveje in svinjsko meso v tedanji piranski prehrani ni bilo življenjskega pomena — ne nazadnje zaradi obilja rib, ki ga je nudilo piransko priobalno področje. Cen za določeno količino rib, ki bi omogočale primerjavo, pa za ta čas, žal, ni na razpolago.

Libra (0,477 kilograma) sira je v tridesetih letih 14. stoletja stala solid oziroma solid in 2 denariča. Bila je torej dvakrat dražja od enake količine govedine oziroma skoraj tako draga kot poldruga libra svinine. Sir je bil na Piranskem izredno zaželeno prehransko blago: bil je (kot ribe) postna hrana, uporabljal se je tudi za zabelo. S tem je do neke mere pojasnjena njegova visoka cena.

Sol je bila od nekdanj neobhodna v prehrani, uporabljala se je tudi za konzervacijo živil. Piran je razpolagal z obsežnimi solinarskimi področji. Cena za modij, ki je znašal blizu 900 (pred 1355 896,5) litrov⁶ soli, se je gibala od libre, 12 solidov in 8 denaričev do 5 liber. Realna srednja cena, ki se konkretno omenja za modij soli, je znašala 3 libre in 4 solide. Sočasna cena za modij soli v Ogleju, Latisani in Portogruaru je bila npr. skoraj trikrat tolikšna: znašala je kar 10 liber.⁷ Lastna preskrba in ugodne razmere za pridobivanje soli so piransko sol za domačo rabo precej pocenile. Bila je približno šestkrat cenejša od enake količine pšenice.

Med se je v onem času uporabljal kot sladilo. Pirančani se sami niso ukvarjali s čebelarstvom, ampak so med uvažali iz ostale Istre iz krajev Umag, Brtonigla, Novigrad.⁸ Cena libre (0,477 kilograma) medu z voskom je v drugi polovici dvajsetih in v tridesetih letih 14. stoletja znašala 10 denaričev, prav toliko, kot cena libre svinjskega mesa.

Olje nekdanj ni bilo potrebno le v prehrani, ampak tudi za razsvetlavo, cerkvene obrede ipd. Oljarstvo, ki je slonelo na predelavi plodov domačih oljk, je bilo

³ Pri najnižji ceni ne gre za pravo prodajno ceno, ampak se taka cena pšenice omenja marca 1338 v zapisu o sporu piranske komune z njenim dobaviteljem žita, prim. PA — (listina iz) 1339, 9. 3., Piran.

⁴ Tudi pri najvišji ceni ne gre za pravo prodajno ceno, ampak se taka cena pšenice omenja novembra 1339: mati, ki je dala sina v uk obrtniku, je morala prispevati sredstva za nakup pšenice za sinovo prehrano, prim. V (tecdomska) K (njiga) 8, f. 220^v (verso) — 1339, 22. 11.

⁵ Taka cena za star pšenice je bila v veljavi relativno pogosto, tudi v razmaku več desetletij.

⁶ Solni modij je vseboval 12 solnih starjev po 2 solni mecen. Pred 1355 je bila piranska mecenca soli določena v višini 57,5 beneških oljnih liber, prim. PA — 1338, 31. 5., Piran. Solni star bi torej držal 74,7 litra. solni modij pa 896,5 litra. Zdi pa se, da so Pirančani sprva (še v začetku 14. stoletja) za merjenje soli uporabljali kar žitni modij, ki je držal 4 žitne starje in je torej meril 333,2 litra. Na to domnevo navaja podatek iz piranskega statuta iz 1307: v eni sapi omenja prodajo soli in žita, ki naj bi se odvijala po komunalni meri, pri čemer se je plačal enako visok davek za prodajo posameznega modija žita ali soli, prim. C. de Franceschi, Gli statuti, 8/XXI (statut iz 1307).

⁷ Prim. A. S. Minotto, Documenta ad Forum Julii, Patriarchatum Aquileiensem, Tergestum, Istriam, Goritiam spectantia 1/1, Acta et diplomata e R. Tabulario Veneto 1/1, Venetiis 1870, 146 (1281, 21. 10.), 80 (1317—19), 82 (1317—19).

⁸ Npr. VK 6, f. 100 — 1336, 1. 8. (Umag); VK 8, f. 66—66^v — 1338, 6. 8. (Brtonigla); VK 2, f. 83^v — 1328, 11. 7. (Novigrad).

na Piranskem precej razvito. Cene olja so za posamezno urno (80,55 litra)⁹ olja znašale od 3 liber, 18 solidov in 6 denaričev do 8 liber. Kot srednjo moremo vzeti konkretno omenjeno ceno 5 liber in 10 solidov za urno olja. Urna olja je stala približno toliko, kot trije starji pšenice. Bila je za dve tretjini dražja od modija soli. Liter olja je stal nekaj manj kot trije kilogrami pšenice, tričetrt litra olja je bilo enakovredno kilogramu govedine, liter in četrt olja pa kilogramu svinine.

Tudi vino je štel med domače proizvode, ki jih je bilo na Piranskem v izobilju. Cene vina so precej nihale. Za razliko od današnjih cen vina, ki so močno različne glede na vrsto vina in na njegovo geografsko poreklo, je šlo pri piranskem vinu za pridelek iz grozdja, ki je zrastle v domačem okolišju, pri čemer se od vrstnega vina omenja edino rebula. Cene vina so znašale od 15 do 40 solidov za urno (80,55 litra), kot srednjo bi lahko privzeli konkretno omenjano ceno 26 solidov in 8 denaričev za urno vina, kar je več kot štirikrat ceneje od srednje cene za enako količino olja. Liter vina je stal manj kot dve tretjini kilograma pšenice, manj kot tretjina kilograma govedine oziroma manj kot petina kilograma svinine.

Cene oblačil, ki se omenjajo v zapisih, so precej visoke: pri njih gre večinoma za slavnostna (npr. poročna) oblačila. Oblačilo (t. i. »indumentum«) je lahko doseglo ceno 75 liber,¹⁰ kar bi tedaj zadostovalo za nakup skoraj 14 urn olja in več kot 56 urn vina, v današnjih merah pa za nabavo skoraj 11 hektolitrov olja, dobrih 45 hektolitrov vina oziroma skoraj poldruge tone govedine. Običajne cene za pogosto omenjano oblačilo »tunica« pa so znašale od 5 do 10 liber.

Za leto 1307 je ohranjen izredno podroben maksimiran cenik obutve.¹¹ Omenja raznovrstna obuvala od škornjev, ki so lahko pokrivali tudi stegna, prek čevljev do pomenilo od štirih liber (približno dveh kilogramov) govedine oziroma šestkratne cen obutve je bil od 2 solidov do 34 solidov in 8 denaričev, kar je v naradni izmeri sandalov, pa tudi najvišjo dovoljeno ceno za podplatenje čevljev oziroma za šivanje zgornjega dela čevlja na podplat. Navaja raznovrstno usnje za čevlje: goveje, ki je podrobneje označeno glede na to, ali gre za kožo s hrbtna, boka ali iznad lopatice goveda, dalje ovčje in kozje usnje. Ženska obutev je bila cenejša od moške. Razpon cene za liter vina do vrednosti 68 liber (33 kilogramov) govedine oziroma 105 litrov vina.

V zanimivo popestritev omenimo ceno zvezka iz papirja, ki je predstavljal ročno izdelano redkost: stal je 6 solidov¹² (, kar bi zadostovalo za nakup 12 liber oziroma približno pol toliko kilogramov govedine).

Med nepremičninami so se cene vinogradov gibale od solida in 8 denaričev do 237 solidov (oziroma do 13 liber in 13 solidov) za ar zemljišča. Cene komunalnih parcel so za kvadratni meter znašale od 12 solidov in 8 denaričev do 60 solidov (oziroma do 3 liber) in 10 denaričev. Razpon cen hiš je bil od nekaj do 600 liber za posamezno hišo. Običajna cena za hišo je znašala od 30 do 150 liber; zgoraj omenjena najvišja cena za oblačilo je bila torej enakovredna ceni dveh skromnejših hiš oziroma ceni polovice nekoliko solidnejše zgradbe. Tudi cene raznovrstnih plovil so bile izredno različne, znašale so od 3 liber do 279 liber, 5 solidov in 5 denarjev.

Pregled **zaslužkov** tedanjih Pirančanov¹³ je omejen na plačila, ki so izhajala iz dela in storitev, opuščeni pa so dohodki, ki jih je lastnikom v obliki najemnin, rent

⁹ Piranski statut je določal urno v višini 3 (beneških) oljnih medrov in 4 beneških oljnih liber; medrum je na Piranskem držal 40 oljnih liber, prim. C. de Franceschi, Gli statuti 1/VII (statut iz 1307), 7 (statut iz 1332); 9/XIII (statut iz 1307), 11 (statut iz 1332); razmerje medra in libre izhaja iz podatka, da je centenarij (100 liber) enakovreden poltretjemu medru olja, gl. C. de Franceschi, Chartularium Piranense (, Raccolta dei documenti medievali di Pirano) I (1062–1300/, Atti e memorie della Società istriana di Archeologia e Storia Patria – v nadaljevanju Atti e memorie – 36, Parenzo 1924), (št.) 68, 85, 122, 210.

¹⁰ Prim. VK 4, f. 16^v – 1333, 14. 4.

¹¹ Gl. C. de Franceschi, Gli statuti, 10/XIII (statut iz 1307).

¹² Prim. C. de Franceschi, Chartularium Piranense I, (št.) 221.

¹³ Za podrobnejše podatke o teh vprašanih prim. D. Mihelič, O nagrajevanju dela in uslug v srednjeveškem Piranu, Acta historico-oconomica Iugoslaviae 8, Zagreb 1981, 81–93.

ali obresti prinašala posest agrarnih in neagrarnih proizvajalnih sredstev, prometnih sredstev in kapitala.

V srednjem veku zasledimo na Piranskem dva bistveno različna načina plačevanja za opravljeno delo. Pri prvem so bili zaslužki zaposlenih natančno določeni glede na konkretno opravilo ali storitev oziroma glede na trajanje zaposlitve. Ta način plačevanja je glede višine zaslužkov konkretnější in zgovornejši od drugega načina, ki je bil za tisti čas značilen in pri katerem se je odnos delodajalec — delavec prelevil v družabniško razmerje. Delodajalec je v posel vložil (proizvajalna, denarna) sredstva, delavec pa svoje delo. Plača za delavca ni bila točno določena, ampak jo je predstavljal vnaprej dogovorjen delež (polovica, ena ali dve tretjini) dobička ali izgube od posla. Odveč je pripomba, da je bil »zaslužek« v teh primerih lahko tudi negativen: če sta se družabnika v tveganju posla zaračunala, sta po dogovoru skupaj krila izgubo. Poslevodeči družabnik je moral kriti del izgube, za svoje opravljeno delo pa sploh ni bil plačan. Opisani način poslovanja se je uveljavil v vseh gospodarskih strokah: pri obdelavi vinogradov in oljčnih nasadov je lastnika zemlje in obdelovalca povezoval spolovinski (ali kak drug podoben) odnos; »socida« je oblika družabništva med lastnikom živine (»patronus«) in pastirjem (»socialis«).¹⁴ Tudi lastnike oziroma zakupnike komunalnih ribiških lovišč in ribiče, kakor tudi lastnike solin in solinarje, je običajno povezovalo družabništvo. V obrti so družabniški odnosi povezovali lastnike proizvajalnih sredstev in neposredne proizvajalce, v trgovini lastnike kapitala, (»stans«) s potujočimi trgovci (»tractator«).¹⁵ Kriterij za določitev plačila glede na opravljeno delo je v teh primerih silno nejasen: poslovni uspeh namreč ni bil odvisen le od izvajalčeve pridnosti in učinkovitosti, ampak tudi od zunanjih dejavnikov (, kot so npr. kužne bolezni, napete zunanjepolitične razmere ali pa celo nekaj tako nepredvidljivega kot slabo vreme).

Ta prispevek predstavlja predvsem prvi omenjeni način plačevanja dela in storitev, pri katerem so bila plačila določena v obliki konkretnih denarnih zneskov. Za lažje razumevanje teh zneskov je koristen podatek, da je strošek za nakup kilograma pšenice, polovice kilograma mesa in litra vina znašal solid in 3 denariče; taka dnevna potrošnja bi mesečno znesla 37 solidov in 6 denaričev, letno pa 22 liber, 16 solidov in 3 denariče.

Skupino zaposlitve s konkretno določenimi plačami predstavljajo javne zaposlitve komunalnih funkcionarjev in uradnikov. Njihove plače so bile predvidene s statuti ali s sklepi komunalnih organov. Letna plača najvišjega komunalnega funkcionarja, piranskega podestata, je bila predvidena v določilih listine o podreditvi Pirana Benetkam 1283. Letno naj bi prejemal 600 liber, k temu pa bi dobil še bivališče, konje, travnike in služinčad.¹⁶ Ob podestatu so bili najvišji mestni uradniki štirje sodniki, ki so bili plačani za štiri mesece. V začetku 14. stoletja je vsak od njih prejel za svoje službovanje po 8, od začetka tridesetih let pa po 12 liber (za mesec službovanja so bili torej petindvajsetkrat oziroma sedemnajstkrat slabše plačani od podestata, če niti ne upoštevamo ostalih ugodnosti, ki jih je ta užival).¹⁷ Plača komunalnega pisarja je 1274 znašala kar 40 liber letno;¹⁸ ta služba pa je kasneje spremenila vsebino: po določilih iz 1307 je pisar za štirimesečno delo prejemal plačo 4 libre;¹⁹ z ozirom na sedemdeseta leta 13. stoletja je bil njegov mesečni dohodek zmanjšan več kot za trikrat. Podestatov notar je 1283 zaslužil 32 liber letno²⁰ (plača mestnega sodnika je v začetku 14. stoletja znašala le tri četrtine tega zneska). Sorodni poklic vicedomov je bil v začetku tridesetih let 14. stoletja plačan

¹⁴ Za »socido« prim. D. Mihelič, Socida v Piranu od 1280 do 1340, Slovensko morje in zaledje, Zbornik za humanistične, družboslovne in naravoslovne raziskave 2—3, Koper 1978—1979, 63—78.

¹⁵ Za tovrstno trgovsko poslovanje prim. zlasti F. Gestrin, Piranska komenda v 14. stoletju, Prispevek k problemu tehnike trgovine v srednjem veku, SAZU, Razprave 1/5, Hauptmannov zbornik, Ljubljana 1966, 241—268.

¹⁶ Prim. C. de Franceschi, Chartularium Piranense I, (št.) 168.

¹⁷ Gl. C. de Franceschi, Gli statuti, 1/III (statut iz 1307), 3 (statut iz 1332).

¹⁸ Prim. PA — 1274, 26. 2., Piran.

¹⁹ Gl. C. de Franceschi, Gli statuti, 1/III (statut iz 1307), 4 (statut iz 1332).

²⁰ Gl. A. S. Minotto, o. c., 149 (1283, 2. 4.).

s po 20 librami letno,²¹ kar je bilo le nekaj nad polovico sočasnega sodniškega zasluzka. Vicedomi in notarji pa so za svoje delo prejeli še gibljivi del zasluzka: statuti so predvidevali pristojbino, ki jo je morala stranka plačati za vsak (obvezni) vpis v notarsko ali vicedomsko knjigo.²² Pristojbina za različne vpise je znašala od solida do groša. Komunalni uslužbenci so bili tudi advokati, ki so za sodelovanje v pravnih zadevah prejeli od enega do 5 solidov. Plačilo za svoje sodelovanje v pravdi so si morali izterjati vnaprej, sicer jim (tu gre verjetno za primer neuspelega nastopa) podestat ne bi jamčil, da ga bodo prejeli.²³ Dnevno plačilo za službeno potovanje komunalnih uslužbencev je v pregledanem razdobju znašalo od 3 do 20 solidov (glede na potrebno spremstvo, oddaljenost obiskanega kraja ipd.).²⁴ Med komunalne uslužbence so večkrat spadali tudi zdravniki. Podatkov o plači komunalnega zdravnika v Piranu za ta čas ni na razpolago, pač pa je znana letna plača komunalnega zdravnika v Puli v štiridesetih letih 14. stoletja.²⁵ Znašala je 300 liber (polovico zneska, ki ga je v osemdesetih letih 13. stoletja letno prejemal piranski podestat), po obrokih pa so mu izplačevali tudi odškodnino za stanovanjsko najemnino v višini okrog 16 liber. Zdravnik je ob stalnem dohodku prejemal še plačilo za vsako storitev posebej. Znana plačila za zdravniške storitve so znašala od 4 liber do 33 liber in 12 solidov.

Tu naj se pomudimo še pri plačevanju dveh poklicev: učiteljskega in slikarskega. »Mojster slovnice« je 1325 prejemal po 2 libri, 13 solidov in 4 denariče mesečno (letno torej 32 liber) od gojenca, ki pa je v času šolanja živel pri učitelju na njegove stroške.²⁶ V omenjenem letu je učitelj poučeval štiri znane učence. Podatek o bolonjskem slikarju, ki je živel v Benetkah in je za Pirančane izdelal božje podobe, omenja, da so mu Pirančani za preostanek plačila dolgovali 96 liber in 20 denaričev, ki naj bi mu jih izplačali v vinu.²⁷

V gospodarstvu se konkretno plačilo za delo redkeje omenja. Vinogradniška dela so se plačevala z zneski od 2 solidov in 4 denaričev do 5 solidov dnevno, oziroma od 16 do 24 liber letno. Ribiški posel je pogodbenemu ribiču za vsak dan ribarjenja z delodajalcem omogočil zaslužek 2 solidov in dela rib.²⁸ Letni zaslužek solinarja je za delo v posameznem obratu običajno znašal 4 libre in (po odtegnitvi komunalnega deleža) polovico pridelane soli. Pomočnik pri delu v solinah je za pomoč v sezoni pridobivanja soli dobil hrano, dve srajci, sukno in 4 libre.²⁹ Pri obrtnih strokah je plačilo za enoletno delo čevljarkega vajenca poleg hrane in stanovanja znašalo približno 2 do 3 libre, medtem ko je krojaški vajenec za pridno delo slabega leta dobil hrano, pijačo, obleko in obutev, njegova mati pa je morala prispevati še 8 liber za sinovo prehrano.³⁰ Plače pomočnikov so bile višje: čevljarški pomočnik je poleg hrane letno zaslužil še 10 do 16 liber oziroma v treh letih 5 liber ob hrani in obleki.³¹ Krojaški pomočnik je prejemal mesečno plačo v višini libre in 12 solidov ter oblačilo.³² Zidar je z gradnjo hiše, ki je trajala poldrug mesec do osem mesecev, zaslužil 32 oziroma 50 liber (višjo vsoto je prejel ob hitrejši gradnji).³³ Tuj tesarski mojster je za opravljena gradbena dela v piranskem pristanišču 1337 po posredništvu svojega sina prejel od piranske komune preostanek plačila za

²¹ Podatek je povzet po Pahorjevem rokopisnem prepisu piranskega statuta iz 1332, 10/12. Rokopis je v hrabri v Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU.

²² Prim. C. de Franceschi, Gli statuti, 8/XXXII (statut iz 1307); po Pahorjevem rokopisnem prepisu piranskega statuta iz 1332, 8/26 (po dejanskem zaporedju bi moral ta člen nositi številko 27), 10/12.

²³ Prim. C. de Franceschi, Gli statuti, 1/X. XII (statut iz 1307), 10 (statut iz 1332).

²⁴ Prim. op. 12; idem, Gli statuti, 8/XIII (statut iz 1307), 9 (statut iz 1332).

²⁵ Prim. C. de Franceschi, Chartularium Piranense (, Raccolta dei documenti medievali di Pirano) II (/1301—1350/), Atti e memorie 47, Pola—Parenzo 1935—1937, (št.) 172.

²⁶ Gl. VK 1, f. 28^v — 1325, 11. 4.; C. de Franceschi, Chartularium Piranense II, Atti e memorie 44, Pola—Parenzo 1932—1933, (št.) 48.

²⁷ Prim. VK 2, f. 65^v — 1328, 14. 6.; C. de Franceschi, Chartularium Piranense II, Atti e memorie 50, Pola—Parenzo 1938—1940, (št.) 4 (Aggiunte).

²⁸ Prim. VK 2, f. 7 — 1328, 22. 3.

²⁹ Prim. VK 2a, f. 17^v — 1330, 22. 4.

³⁰ Prim. op. 4.

³¹ Prim. VK 2, f. 206^v — 1329, 19. 1.

³² Prim. VK 2, f. 162^v — 1328, 20. 11.

³³ Gl. VK 4, f. 199^v — 1334, 30. 1.; VK 8, f. 46^v — 1338, 29. 6.

svoje delo, ki je znašal kar 450 liber.³⁴ Izdelava soda iz uvoženih dog in kosov za dno, ki je trajala približno dva tedna, je stala 7 ali 8 liber.³⁵

»Nagrajevanju po delu« so bili podvrženi vsi dogovori, ki so se osnovali na opisani družabniški način med vlagateljem sredstev (delodajalcem) in izvajalcem posla (delavcem): če ni bilo dobička, ni bilo plačila za izvajalčevo opravljeno delo.

Pri drugem načinu plačevanja so bili zasluži določeni glede na konkretno delo. V gospodarstvu se je plačevanje že opravljenih storitev in dela (za nazaj) gotovo ravnalo po delovnem učinku. Številni dogovori, ki so zaslužek za posamezna opravila določali vnaprej, pa so predvidevali, da mora delavec plačati kazen za vsako neupravičeno odsotnost z dela. Včasih je zadostovalo, da je našel zase ustrezno nadomestilo (drugega delavca). Še več: v času trajanja dogovora je bilo marsikateremu delavcu prepovedano pohajanje po gostilnah, popivanje in igranje na srečo. Glede plačila po učinku so zgovorni dogovori glede zdravniških storitev: pogoj, da bo zdravnik dobil plačilo za svoje delo le v primeru, da bo njegova terapija uspešna, nam danes zveni zafkantsko.

Edino skupino poklicev, kjer sprotnega preverjanja delovne uspešnosti ni bilo, srečujemo v javni komunalni upravi: obveznosti in dohodki komunalnih uslužbencev so bili statutarno določeni ne glede na delovno vnemo in uspešnost. Vsaka podobnost s sodobnimi razmerami pa je seveda zgolj naključna.

Sommario

UN CONTRIBUTO PER CHIARIRE IL PROBLEMA DEI SALARI E DEI PREZZI NELLA PIRANO MEDIEVALE

Darja Mihelič

L'articolo, che si basa sulle ricche fonti dell'Archivio di Pirano, chiarisce la problematica ed il rapporto tra i prezzi di svariati prodotti d'uso quotidiano e di altri che potremmo considerare di lusso. Per quanto riguarda i primi si è reso d'obbligo un confronto con i rapporti attuali dei prezzi. Risulta quindi che 2 chilogrammi di frumento costavano quanto un chilogrammo di carne di manzo ovvero 3/5 di chilo di carne di maiale, 1/2 chilo di formaggio, 12 chilogrammi di sale, 3/5 di chilo di miele, 3/4 di litro d'olio oppure 3 litri di vino. I prezzi delle calzature variavano da 2 a 33 chilogrammi di carne di manzo o da 6 a 105 litri di vino. Il prezzo più alto di cui siamo a conoscenza pagato per un vestito equivaleva al prezzo di quasi una tonnellata e mezza di carne di manzo, cioè a quello di 2 case modeste o alla metà di una più lussuosa.

Il secondo problema trattato dall'articolo riguarda la questione dei guadagni per vari lavori e prestazioni d'opera. Qui si parla soprattutto di lavori i cui compensi erano esattamente definiti, mentre si fa solo un breve accenno agli altri tipi di pagamento (ad esempio parte dei profitti di un affare). I mestieri con stipendi prestabiliti erano quelli degli impiegati e dei funzionari comunali, tra i quali il meglio retribuito era il podestà. Lavori e prestazioni nell'economia offrivano diverse possibilità di guadagno: relativamente ben pagati erano i lavoratori delle saline, nell'edilizia ed i bottai.

La terza questione di cui l'A. si occupa nell'articolo è quella della »retribuzione in base al lavoro«. Ad eccezione degli impieghi pubblici, in cui si avevano stipendi stabiliti dallo statuto, tutti gli altri lavori venivano regolarmente pagati in base ai risultati del lavoro.

³⁴ GI. PA — 1337, 22. 7., Piran; VK 7, f. 88 — 1337, 22. 7.; C. de Franceschi, Chartularium Piranense II, Atti e memorie 46, Pola 1934, (St.) 128.

³⁵ Prim. VK 8, f. 185 — 1339, 22. 7.; VK 2a, f. 14 — 1330, 15. 4.